

آثار تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد محلی بر زندگی مردم روستایی (مطالعه موردی: روستای کیخا، شهرستان زابل)

مژگان صبحی‌مقدم^۱، مسعود بیژنی^۲، حسین سرگزی^۳

چکیده

هدف از این تحقیق بررسی اثرات ناشی از تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی بر زندگی مردم در روستای کیخا، شهرستان زابل واقع در استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کیفی بوده و به عنوان روش‌شناسی تحقیق از مطالعه موردی استفاده شده است. روستای کیخا مورد مطالعه و اعضای یک سازمان مردم‌نهاد محلی واحد تجزیه و تحلیل پژوهش بودند. برای انتخاب نمونه‌ها از دو نوع نمونه‌گیری، هدفمند و نظری توأمان استفاده گردید. همچنین از اطلاعات مشاهده‌ای و مصاحبه‌ای نیز برای مستندسازی یافته‌ها و مباحث استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از هنگام برنامه‌ریزی برای گردآوری داده‌ها شروع شده و در طول مرحله گردآوری داده‌ها و پس از آن تداوم یافت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها عمدتاً از روش‌های چون داده‌های توصیفی، فن شمارش و کدگذاری اشتراوس و کوربین بهره گرفته شد. در نهایت با توجه به نتایج تحقیق، مشخص شد که تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا اثرات متعددی چون اثرات آموزشی و یادگیری، توانمندسازی زنان، اثرات بهداشتی و زیست‌محیطی، اثرات اجتماعی و جهان‌شهری، اثرات اقتصادی و عمران و روانشناسی را برای مردم منطقه به همراه داشته است.

واژه‌های کلیدی: سازمان مردم‌نهاد محلی، روستای کیخا، مطالعه موردی

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس تهران

^۲ استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران

^۳ کارشناس ارشد اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان سیستان و بلوچستان و مدیر اجرایی پروژه بین‌المللی منارید، زاهدان

مقدمه

اگرچه انجمن‌های داوطلبانه شهروندان در سراسر تاریخ وجود داشته‌اند، اما سازمان‌های غیردولتی (NGOs) در دو قرن اخیر توسعه یافته‌اند. یکی از نخستین سازمان‌های غیردولتی که در سال ۱۸۶۳ ایجاد شد، صلیب سرخ جهانی^۵ است. سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های خصوصی، غیرانتفاعی، خودگردان و داوطلبانه هستند که برای تأمین هدف‌های گسترده‌ای در زمینه توسعه پایدار، محیط زیست، کاهش فقر، گسترش برابری و عدالت و دفاع از حقوق بشر فعالیت می‌کنند. این سازمان‌ها اغلب در ارتباط نزدیک با اجتماعات محلی و گروه‌های آسیب‌دیده فعالیت می‌کنند و خدماتی کارآمدتر و ارزان‌تر از خدمات دولتی ارائه می‌کنند. ویژگی کلیدی در کارکرد این سازمان‌ها پاسخگویی به نیازهای همگانی در راستای تأمین مشارکت و توانمندسازی مردم است (زاهدی، ۱۳۸۸). سازمان‌های غیردولتی در ایران در سال ۱۳۸۳ تصویب و اجرایی شد. عناوینی چون جمعیت، انجمن، کانون، مرکز، گروه، مجمع، خانه و مؤسسه می‌تواند به جای واژه سازمان و تشکل‌های غیردولتی به کار گرفته شوند. از جمله اهداف تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران عبارتند از: بهبود وضعیت محیط‌زیست، تشویق گروه‌ها و مردم به رعایت حقوق بشر، بالا بردن سطح رفاه اقشار محروم و آسیب‌پذیر یا مطرح ساختن یک برنامه مشترک و دسته جمعی، فراهم ساختن شرایط تجربه زندگی و تقویت روحیه مسؤلیت‌پذیری و فراهم ساختن شرایط مشارکت فعال و مؤثر جوانان در صحنه‌های فرهنگی و اجتماعی (مهدوی‌امیری، ۱۳۸۵). در ایران، دو نوع سازمان مردم‌نهاد وجود دارد. سازمان‌های مردم‌نهاد با منشاء روستایی (محلی) و سازمان‌های مردم‌نهاد با منشاء شهری. سازمان محلی در اکثر استان‌های ایران تشکیل شده است، در این میان استان سیستان و بلوچستان یکی از استان‌های نوپا در زمینه‌ای تشکیل سازمان محلی است. استقبال از راه‌اندازی این سازمان‌ها در همه روستاهای منطقه سیستان، یکسان نبوده و همواره مقاومت‌هایی وجود داشته است، به گونه‌ای که تشکیل آن در روستاهایی مانند روستای پودینه و روستای سنجولی موفق نبوده است. با توجه به آنچه گفته شد مسأله تحقیق این است که چرا مردم سایر مناطق، سازمان محلی و عضویت در آن را نپذیرفتند و فعالیت‌های سازمان محلی را پوچ می‌دانستند، اما در روستای کیخا این‌گونه نبوده و اهالی به صورت داوطلبانه عضویت سازمان محلی را پذیرفتند. آیا می‌توان گفت که شرایط و موقعیت روستاها در پذیرش و عدم پذیرش سازمان محلی تأثیرگذار بوده است؟ یا این که به تعاملات مردم منطقه بستگی داشته است؟ و در نهایت این که سازمان محلی چه نتایج مثبتی بر روی زندگی اهالی روستای کیخا داشته است؟ به نظر محققین با شناخت اثرات سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا می‌توان در آینده به توسعه و تعمیم و یا اصلاح این‌گونه سازمان‌ها اقدام کرد. ارجاع دادن خواست‌ها و نظرات مردم منطقه به کمیته‌های سطوح بالاتر، ارائه بازخورد به مسؤولین پروژه منارید به منظور عملکرد سازمان مردم‌نهاد محلی در منطقه، آگاهی‌رسانی کارشناسان پروژه به نقاط قوت و ضعف‌شان، بررسی اینکه دست‌اندرکاران پروژه تا چه حدی، وقت کافی را صرف جامعه محلی کرده‌اند، رفتارشناسی مردم منطقه بر میزان پذیرش سازمان محلی، اشتغالزایی، تقویت نقش زنان در فعالیت‌های مشارکتی و در نهایت تعمیم دادن دستاوردها و مزایای محلی و استانی به سطح ملی از دیگر مواردی است که اهمیت تحقیق حاضر را دوچندان می‌کند.

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق، بررسی اثرات تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد محلی بر زندگی مردم روستای کیخا می‌باشد. از اهداف اختصاصی می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

- معرفی سازمان مردم‌نهاد محلی روستای کیخا؛
- بررسی واکنش مردم نسبت به تشکیل سازمان محلی در روستایشان و
- بررسی اثرات تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی در زندگی مردم روستایی.

^۱ Non-Governmental Organizations (NGOs)

^۲ International Committee of the Red Cross (ICRC)

روش شناسی تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات کیفی بوده و از روش‌شناسی مطالعه موردی استفاده شده است. روستای کیخا مورد مطالعه واحد تجزیه و تحلیل در این پژوهش اهالی ساکن در روستای کیخا که عضو سازمان مردم نهاد محلی هستند، می‌باشند. روش‌های تحقیق کیفی برای مطالعه فرآیندهای پیچیده، مناسب هستند (Beverland and Lindgreen, ۲۰۰۷). در واقع، تحقیق موردی یک تحقیق تجربی است که درباره پدیده کنونی یا زمان معاصر در چارچوب یا بستر زندگی واقعی پژوهش می‌کند؛ زمانی که مرزهای بین پدیده و بستر یا زمینه تحقیق به صورت روشن، مشخص نیستند؛ و در آن شواهد متعددی وجود دارند که می‌توان به عنوان مدرک یا سند از آنها استفاده کرد (ین، ۱۳۷۶). به طور کلی تحقیقات موردی زمانی برتری می‌یابند که پرسش‌هایی با ادوات استفهام "چگونه" و "چرا" مطرح باشند و نیز زمانی که پژوهشگر کنترلی بر رویدادها ندارد و آن‌گاه که پدیده مورد توجه متعلق به زمان معاصر و در بستر واقعی زندگی قرار داشته باشد. این نوع پژوهش، امکان بررسی عمیق‌تری را نسبت به سایر روش‌های پژوهش علوم اجتماعی فراهم می‌سازد (Joa, ۲۰۰۴). نمونه‌های مورد مطالعه با روش نمونه‌گیری گلوله برفی^۷ به تعداد ۱۶ نفر زن و مرد انتخاب شدند. مشاهده، مصاحبه عمیق و بررسی اسناد و مدارک ابزار اصلی گردآوری داده‌ها و اطلاعات بودند. روایی و پایایی تحقیق با استفاده همزمان از سه روش در جمع‌آوری داده‌ها، ایجاد یک پایگاه داده و بهره‌گیری از نقطه نظرات مصاحبه‌شوندگان در تکمیل و اصلاح گزارش تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. دیدگاه محقق به تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی، نگاهی فرآیندی و برگشت‌پذیر بوده و در طول مرحله گردآوری داده‌ها و پس از آن، تکرار می‌شود تا این که محقق به یک همگنی و ثبات در تحلیل و تفسیرهای خود برسد. در این پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌ها در سه بخش یافته‌های توصیفی، استفاده از فن شمارش، و روش کدگذاری مورد بررسی قرار گرفت.

معرفی منطقه مورد مطالعه

روستای کیخا از توابع دهستان تیمورآباد، واقع در شهرستان هامون در استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. این روستا از شمال به روستای تن‌بکا، از جنوب به روستای باغک، از شرق به روستای فیروزه‌ای و از غرب به روستای حاجی‌حسن‌حیدر محدود است. روستای کیخا یک روستای دشتی است با ۱۰۲ خانوار و جمعیتی بالغ بر ۶۰۰ نفر که در فاصله تقریبی ۱۲ کیلومتری شهر زابل قرار دارد. محصولات کشاورزی غالب در روستا به ترتیب اولویت گندم، جو، یونجه، انگور و جالیز (هندوانه و خربزه) می‌باشد. در سال‌های قبل انگور یکی از محصولات مهم این روستا بوده که با بروز خشکسالی تقریباً حذف شده است (سرگزی، ۲۰۱۲).

تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی

سازمان مردم‌نهاد محلی^۸ سازمانی است مستقل، بدون وابستگی به دولت و در حقیقت غیرسیاسی که به صورت داوطلبانه با اهدافی یکسو به منظور رفع نیازهای منطقه، مشکلات و درآمدزایی اداره می‌شود (ریچارد^۹، ۱۳۹۱). مردم محلی اغلب، در مواقع ضروری به منظور رفع نیازهای حیاتی، افزایش سطح سواد، افزایش مهارت‌ها و افزایش استعدادها گرد هم می‌آیند. انجمن‌های کشاورزان، تعاونی‌ها، باشگاه‌های جوان، گروه‌های مذهبی، انجمن زنان روستایی از جمله فعالیت‌های سازمان مردم‌نهاد محلی در منطقه محسوب می‌شوند. سازمان‌های مردم-نهاد محلی محدود به یک منطقه و بسیار کوچک‌اند، اما تأثیرگذارند و نسبت به سازمان غیردولتی در وضعیت پایین‌تری قرار دارند (Hulme and Edwards, ۱۹۹۷). امروزه سازمان‌های مردم‌نهاد در حال افزایش هستند و به عنوان مهم‌ترین بازیگران در توسعه جوامع روستایی شناخته شده‌اند. سازمان مردم‌نهاد در مدت زمان طولانی تحولات اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی را پشتیبانی می‌کنند و نقش خود را در ایجاد فرآیند تصمیم‌گیری جامع، ارائه خدمات، تأمین امنیت اقتصادی، توانمندسازی جامع روستایی بیان می‌کنند. در سازمان مردم-

^۸ Yin

^۷ Snowball or chain sampling

^۸ Community-Based Organizations (CBOs)

^۹ Richard

نهاد محلی، انسان به عنوان یک سرمایه اجتماعی شناخته شده است و توجه به مردم روستا را ضروری می‌داند، زیرا این افراد روستا هستند که به طور کامل از نیازهای خود آگاهند و در شرایط نامناسب که قرار بگیرند بهترین عملکرد را از خود نشان خواهند داد (Offei-Aboagye, ۱۹۹۸). سازمان مردم‌نهاد، سهم قابل توجهی در ایجاد همبستگی جامعه، روحیه نشاط، ترویج با هم بودن و مبارزه با فقر را دارا هستند (Nyamugasira, ۱۹۹۹). در جامعه‌ای که در آن عناصر محلی تمایل زیادی به کنترل منابع محلی دارند، سازمان مردم‌نهاد می‌تواند به عنوان کارگزاران قدرت در چنین ساختارهایی عمل کنند. یکی دیگر از خصوصیات قابل توجه در سازمان مردم‌نهاد نسبت به دیگر سازمان‌ها، این است که از متخصصین بومی برای انجام فعالیت‌ها و دادن مسؤلیت کمک می‌گیرند (Green and Matthias, ۱۹۹۷). این سازمان‌ها جایگاه ویژه‌ای برای حمایت از فعالیت‌های توسعه‌ای در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی دارند (Elsdon et al., ۱۹۹۵). در ایران، دو نوع سازمان مردم‌نهاد وجود دارد. سازمان‌های مردم‌نهاد با منشاء روستایی (محلی) و سازمان‌های مردم‌نهاد با منشاء شهری. سازمان‌های مردم‌نهاد با منشاء روستایی و محلی را CBO می‌نامند که در یک مکان ویژه و حوزه کوچک فعالیت می‌نمایند و بیشتر کارکرد و زمینه اجتماعی دارند، تا کارکردهای سیاسی و اداری. اعضای آن‌ها به طور جمعی و شورایی منافع و علایق اقتصادی و اجتماعی خویش را دنبال می‌کنند (عبداللهی، ۱۳۸۴). به عبارت دیگر CBOها همان سازمان‌های محلی در یک منطقه هستند که به واسطه قانون در یک محدوده جغرافیایی مشخص، از سوی مردم محل، با هدف ارائه انواع خدمات عمومی انتخاب می‌شوند (رحمتی، ۱۳۹۱). سازمان‌های محلی متفاوتی از قبیل شوراهای دهیاری‌ها در روستاها فعالیت می‌کنند که وابسته به دولت هستند. ولی سازمان‌های محلی مردم‌نهاد منشأ بومی دارند و غیردولتی و اثرگذارترند. سازمان محلی در اکثر استان‌های ایران تشکیل شده است، در این میان استان سیستان و بلوچستان یکی از استان‌های نوپا در زمینه‌ای تشکیل سازمان محلی است. دلیل اصلی تشکیل سازمان محلی در منطقه، اجرای پروژه بین‌المللی منارید^{۱۰} در شهرستان جدیدالتاسیس هامون است. هدف از اجرای پروژه بین‌المللی منارید شناسایی و رفع خلاءها و موانع قانونی و ساختاری در مدیریت یکپارچه منابع طبیعی، تقویت و افزایش هماهنگی بین بخشی، تمرین نحوه اجرایی شدن برنامه اقدام ملی مقابله با بیابان‌زایی در کشور می‌باشد (یاری، ۱۳۹۲). با توجه به اهداف پروژه منارید برای احصای مشکلات و راه‌حل‌های منطقه از جامعه محلی و برای جلوگیری از هرگونه مداخله‌گری نظرات کارشناسی و ممانعت از خودسانسوری مردم به دلیل ملاحظات مختلف، از یک سازمان مردم‌نهاد ملی به نام توسعه یاران مهر برای فراهم آوردن مقدمات تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد محلی کمک گرفته شد. این سازمان مردم‌نهاد در مدت شش ماه حضور در منطقه ابتدا به بررسی و شناسایی منطقه پرداخت و در نهایت برای پیگیری‌های بعدی جهت سازماندهی مردم، اقدام به تشکیل سازمان‌های محلی در چهار روستا نمود که یکی از این سازمان‌ها در روستای کیخا می‌باشد (حمیدی، ۱۳۹۱). اگرچه سابقه مشارکت مردم در سیستان و اصطلاحی به نام اشیر یا حشر^{۱۱} که همان مشارکت در لایروبی آنها بوده، هر ساله تکرار می‌شود و از سابقه‌ای تاریخی برخوردار است، اما سازمان‌های محلی تشکیل شده در قالب پروژه منارید نوپا بوده و ساختاری جدید دارند و با اهدافی چون همکاری و تبادل نظر در مورد حل مشکلات روستا، رفع نیازهای اقتصادی اهالی، آموزش شیوه‌های پس انداز و مدیریت اقتصادی خانوار، یادگیری اجتماعی، صرفه‌جویی در زمان و هزینه و نگاه کلان به مدیریت پایدار منابع طبیعی تشکیل شده است. استقبال از راه‌اندازی این سازمان‌ها در همه روستاها یکسان نبوده و همواره مقاومت‌هایی وجود داشته است، به گونه‌ای که تشکیل شده است. استقبال از راه‌اندازی آن در برخی روستاها موفق نبوده است. با توجه به متفاوت بودن اثرات سازمان محلی، هدف کلی از پژوهش حاضر، واکاوی شرایط تأثیرگذار بر استقبال مردم از نهادسازی‌های نوین و اثرات سازمان‌های محلی بر زندگی مردم روستایی می‌باشد.

یافته‌ها و بحث

در پژوهش حاضر جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها به صورت همزمان صورت گرفت. پس از انجام مصاحبه‌ها و رسیدن به نقطه اشباع نظری کار جمع‌آوری اطلاعات پایان یافت. سپس مصاحبه‌های ضبط شده چندین بار توسط محقق شنیده و یادداشت‌برداری انجام شد و داده‌های تکراری از مفاهیم اصلی حذف گردید. نتایج این تحقیق در سه بخش ارائه شده است.

^{۱۰} Menarid

^{۱۱} Asher

بخش اول یافته‌های توصیفی نمونه‌های مورد مصاحبه، بخش دوم استفاده از فن شمارش و بخش سوم کدگذاری که در ادامه به شرح آن پرداخته شده است. در بخش یافته‌های توصیفی، ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای افراد مصاحبه شده بر حسب جنسیت، سن، تحصیلات، شغل، سرپرست خانوار، تعداد اعضای خانوار و زمین بررسی شد. در کل ۱۳۷ نفر عضو سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا می‌باشند که از این تعداد ۷۶ نفر زن و ۶۱ نفر مرد بودند. میانگین سنی اعضای فعال سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا ۴۴ سال بود که بیشینه و کمینه سن آنها به ترتیب ۷۲ و ۲۲ سال بوده است. شغل اصلی مردان در روستای کیخا، کشاورزی است. البته برخی از مردها در کنار کشاورزی کارهای دیگری چون رانندگی، دهیاری، باغداری و غیره را هم انجام می‌دهند. اکثر زنان در روستای کیخا، خانه‌دار هستند و تعداد محدودی از آنها به دلیل مشکلات مالی به کارهای کم‌درآمد دیگری مشغول هستند. میانگین تعداد اعضای خانوار عضو سازمان محلی مردم‌نهاد، پنج نفر می‌باشد. با توجه به یافته‌های توصیفی می‌توان گفت زنان در روستای کیخا نسبت به مردان تمایل بیشتری جهت حضور و انجام فعالیت در سازمان محلی دارند.

همچنین با توجه به فن شمارش، محقق اثرات تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی را در سه زمینه‌های مختلفی چون عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و فرهنگی، عوامل ارزشی و اعتقادی، عوامل آموزشی، عوامل روان‌شناسی و بهداشتی و عوامل زیست‌محیطی و منابع طبیعی را مورد بررسی قرار داد. محقق واژه‌های مربوط به هر یک از عوامل مطرح شده، در متن و یا در حین مصاحبه یک فرد را که به دفعات تکرار شده بود، شمارش گردید. در نهایت، با توجه به اطلاعات استخراج شده مشخص شد که در تشکیل، ادامه فعالیت‌ها و اثرات سازمان مردم‌نهاد محلی عوامل اجتماعی و فرهنگی، عوامل اقتصادی، روان‌شناسی و بهداشتی به ترتیب حائز اهمیت می‌باشند.

در کدگذاری، پس از انجام مرحله اول کدگذاری باز که همان استخراج کدها از عبارات بود و مرحله دوم کدگذاری باز یعنی مقوله بندی، مفاهیم و مقوله‌های به دست آمد. در نهایت از تلفیق مقوله‌های حاصل از دو مرحله قبل، کدگذاری گزینشی آغاز شد. از نقل قول‌های مستقیم حاصل از مصاحبه‌ها در مجموع ۷۰ مفهوم استخراج شدند. در واقع برای جلوگیری از اتلاف وقت و سردرگمی، محقق نکات و مضامین کلیدی را از نقل قول‌ها استخراج و آن‌ها را کدگذاری نمود. پس از انجام مرحله اول کدگذاری باز که همان استخراج کدها از عبارات بود، وارد مرحله دوم کدگذاری باز یعنی مقوله بندی می‌شویم. از مفاهیم استخراج شده ۹ مقوله به دست آمد، این مقوله‌ها عبارتند از: "پیامدهای آموزشی و یادگیری اجتماعی"، "توانمندی زنان"، "نظارت و ارزیابی مردم"، "اعتقادات مذهبی و عوامل فرهنگی"، "اثرات ارتباطی و انسجام درونی"، "پیامدهای بهداشتی و زیست‌محیطی"، "پیامدهای اجتماعی و جهان‌شهری"، "پیامدهای اقتصادی و عمران روستایی" و "پیامدهای روان‌شناسی".

در مقوله اثرات آموزشی و یادگیری اجتماعی ۱۲ مفهوم جای گرفت که عبارتند از مؤثر بودن فرزندان در انتقال دانش به والدین، همفکری جوانان، نقش دانش‌بومی، روشنگری کارشناسان، اشتراک اطلاعات، قطب علمی بودن روستا، کسب تجربه در سفر، ارتباط با مسؤولان، نقش زنان در یادگیری، فنون جدید کشت و کار، افزایش رقابت تحصیلی و ارتقای آگاهی ترویجی. ۱۱ مفهوم در مقوله توانمندی زنان استخراج شد که شامل استقلال شخصیت، خوداتکایی، استقلال طلبی کاری، روحیه گرفتن، سخت‌کوشی، امیدواری، کارگروهي، خود اشتهالی، اظهارنظر و حضور مؤثر دختران، حضور زن در جامعه، مشاوره گرفتن زنان از یکدیگر می‌باشد. در مقوله نظارت و ارزیابی مردم مفاهیمی چون جدیت در پیگیری امور، پیگیری اهالی و لزوم پاسخگویی مسؤولان، واقع‌بینی اهالی، کنترل و نظارت فعالیت‌های سازمان محلی، ترسیم نقشه راه قرار دارد. در مقوله اثرات مذهبی و فرهنگی مفاهیمی نظیر اعتقادات مذهبی قوی، تعصبی بودن مردان نسبت به زنان، خشنودی از اعتقادات مذهبی فرزندان، تأکید روی سنت‌ها استخراج شد. در مقوله بعدی که اثرات ارتباطی و انسجام درونی می‌باشد مفاهیمی چون اتحاد و همبستگی، احساس توانمندی اهالی، خودجوش و داوطلبانه بودن، اعتقاد به تعاون و همکاری، هم‌ریشه بودن، اعتقاد به بهبود روابط قرار گرفت. در مقوله اثرات بهداشتی و زیست محیطی مفاهیمی نظیر استفاده درست از منابع طبیعی، عدم قطع درختان، تقسیم کردن منابع، استفاده از کود ارگانیک، تشویق به استفاده از تنوره‌های گازی و آبگرمکن‌های خورشیدی، عدم استعمال دخانیات، توجه به سلامتی و تندرستی، بهبود وضعیت بهداشتی استخراج شد. در مقوله دیگر که اثرات اجتماعی و جهان‌شهری است مواردی چون انجام کارهای گروهی، توانایی اخذ تصمیماتی مناسب، نمونه بودن روستا، لزوم خوداتکایی، شهرت بین‌المللی، حضور میهمانان

خارجی، ارتباط با سازمان‌های مختلف، تبلیغ و اطلاع‌رسانی جای دارد. در مقوله اثرات اقتصادی و عمران روستایی مفاهیمی همچون گرایش به مشاغل جدید، خودکفایی، افزایش درآمد، بهبود عمران روستایی و امید به آینده گلخانه، لزوم صنایع روستایی استخراج شد. در مقوله آخر که اثرات روان‌شناسی است مواردی شامل افزایش انگیزه، افزایش تعاون، روحیه سخت‌کوشی، افزایش آرزو و انتظارات فرزندان، خودباوری، افزایش حس همدلی، امید به آینده پروژه، رؤیاپردازی، رهایی از افسردگی، نبود دل‌سردی و ناامیدی استخراج شد.

اثرات تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی بر زندگی مردم محلی

اثرات آموزشی و یادگیری اجتماعی

پیامدهای آموزشی و یادگیری عبارتند از مؤثر بودن فرزندان در انتقال دانش به والدین، همفکری جوانان، نقش دانش‌بومی، روشنگری کارشناسان، اشتراک اطلاعات، قطب علمی بودن روستا، کسب تجربه در سفر، ارتباط با مسئولان، نقش زنان در یادگیری، فنون جدید کشت و کار، افزایش رقابت تحصیلی و ارتقای آگاهی ترویجی. اهالی روستای کیخا بیان داشتند که فرزندان‌شان وسیله‌ای برای انتقال دانش و آگاهی آنها محسوب می‌شوند و هر روز و هر ساعت چیزهای جدید و به روزی را به آنها منتقل می‌کند. جوانان روستای کیخا به منظور کمک به بچه‌ها در تکالیف مدرسه‌شان و حل مشکلات روستا اتاق فکر تشکیل دادند و با همکاری یکدیگر راه حل‌هایی را پیشنهاد دادند و برای بچه‌های روستای خود و روستاهای اطراف کلاس‌های تقویتی به پا کردند. در جلسات مختلف جوانان روستا از افراد مسن‌تر مهارت و فنون کشت و کار را فرا می‌گیرند و از تجربیات آنها استفاده مفید می‌کنند. روستای کیخا، به^{۱۲} عنوان روستایی با بیشترین سطح باسواد در منطقه شناخته شده است. تشکیل سازمان محلی و شروع دوره‌نشینی‌ها و جلسات مختلف سبب شد اهالی در مورد مسائل متعدد بحث کنند و چیزهای زیادی را از یکدیگر یاد بگیرند و در زندگی خویش استفاده کنند، مانند پرورش ورمی‌کمپوست، پرورش قارچ و مزایای استفاده از کود ارگانیک که قبلاً اهالی نسبت به آنها اطلاعات چندانی نداشتند. همچنین تشکیل این سازمان‌ها باعث انگیزه وافر در اهالی شد که بدون توجه به سن و سال خود تصمیم بگیرند به دانشگاه بروند و تحصیلات خود را ارتقا دهند.

توانمندی زنان روستا

تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی همچنین باعث توانمندی زنان روستا شده است. زنان در روستای کیخا تمایل زیادی به استقلال شخصیت دارند و می‌خواهند که خود همه امور را به دست بگیرند و به بهترین نحو آن را انجام دهند. زنان در روستای کیخا جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند، علاوه بر مسؤولیت‌های سنگین‌شان به عنوان زن خانه، از اوقات فراغت‌شان نهایت استفاده را می‌برند و از فروش جوجه محلی، تخم مرغ محلی، کشک و خامه درآمد ناچیزی را برای خود دست و پا کردند. زنان روستای کیخا، تمایل به انجام کارها و مشاغل جدید دارند و می‌خواهند که درآمدشان جدا از درآمد همسرانشان باشد تا بتوانند در کارهای که علاقمند هستند سرمایه‌گذاری کنند و منبع درآمد خاص خودشان را داشته باشند. زنان بیشتر بر کارهای مشارکتی و گروهی تأکید دارند و معتقدند که اگر کاری به صورت مشارکتی انجام شود بهترین عملکرد را خواهد داشت.

نظارت و ارزیابی مردم

مردم روستای کیخا همه فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه و عمران روستا را زیر نظر دارند و در این راستا تجربیات مهمی کسب کردند و در ارتباطات جدید خود آنها را به کار بستند تا به نتایج مثبت و دلخواه خود برسند. اهالی روستای کیخا در تدوین و اجرای برنامه مشارکت فعالی دارند و تمام روند کار را به جد پیگیری می‌کنند. مردم روستای کیخا در تمام مراحل یک برنامه حضور فعال دارند و نظرات و راه حل‌های پیشنهادی خود را ارائه می‌دهند و در تصمیم‌گیری‌ها مشارکتی فعال دارند.

اثرات مذهبی و فرهنگی

مردم روستای کیخا، مردمی معتقد و بر مسائل دینی و سنت‌ها تأکید دارند. در روستا مسجد و روحانی وجود دارد که به امور مذهبی روستا رسیدگی می‌کند و برای تمام ایام مذهبی در روستا برنامه‌هایی را تدارک می‌بیند و همه مردم در آن حضوری فعال دارند. با توجه به مرزی بودن منطقه و وجود پتانسیل استفاده از مواد مخدر در منطقه، و با توجه به نقل قول‌ها اهالی و هم‌چنین مصاحبه با مدیر اجرایی پروژه منارید می‌توان بیان کرد که روستای کیخا به عنوان یک روستایی پاک در منطقه شناخته شده است (صبحی‌مقدم، ۱۳۹۳).

اثرات ارتباطی و انسجام درونی

ارتباط و انسجام درونی در روستای کیخا باعث شد اهالی بتواند شرایط بدجوی و اقتصادی را تحمل کنند و روستای خود را پا بر جا نگه بدارند و به دیگر مناطق مهاجرت نکنند چون به این نتیجه رسیده بودند که هیچ کجا نمی‌توانند به مانند روستای خودشان، پیدا کنند. همه اهالی با هم روابط خویشاوندی نزدیکی دارند و همدل و همراه‌اند. اهالی بیان داشتند که وسایل ارتباط جمعی سبب افزایش دانش و آگاهی اجتماعی آنها و افزایش ارتباطات با خارج از روستا شده است. مردم روستای کیخا به سنت‌ها تأکید زیادی دارند و افراد معتقدی هستند.

اثرات بهداشتی و زیست محیطی

استفاده درست از منابع طبیعی، عدم قطع درختان، تقسیم کردن منابع، استفاده از کود ارگانیک، تشویق به استفاده از تنورهای گازی و آبگرمکن‌های خورشیدی به جای تنورها و آبگرمکن‌های گازی و برقی برخی از مهمترین شاخص‌هستند. زنان روستا بر مدیریت زباله‌ها در خانه‌ها نیز خیلی تأکید دارند و اظهار داشتند که زنان می‌توانند به بهترین حالت زباله‌های خانگی را تفکیک کنند و بهداشت فردی و عمومی را در سطح روستا بهبود بخشند. به دنبال ورود بهداشت به روستای کیخا، اهالی معتقدند که بهداشت نوین فواید و مزایای حیاتی فراوان و قابل ملاحظه‌ای برای آنها داشته است. مشکلات بهداشتی و بیماری‌های گذشته را از بین برده و بر افزایش سلامتی و طول عمر در جامعه‌ی آنان تأثیرهای مثبتی گذاشته است.

اثرات اجتماعی و جهان‌شهری

اهالی روستای کیخا نسبت به دیگر روستاها تمایل بیشتری به کارهای گروهی و دسته جمعی دارند و معتقدند که به صورت گروهی می‌توان بهترین تصمیمات را اخذ کرد. اثرات اجتماعی و جهان‌شهری ناشی از تشکیل سازمان محلی در روستای کیخا عبارتند از انجام کارهای گروهی، توانایی اخذ تصمیماتی مناسب، نمونه بودن روستا، لزوم خودتکایی، شهرت بین‌المللی، حضور میهمانان خارجی، ارتباط با دیگر سازمان‌ها و تبلیغ و اطلاع‌رسانی کارشناسان از همان ابتدا سعی بر توانمند ساختن اهالی داشتند و بر لزوم خودتکایی تأکید داشتند. تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا سبب شناساندن اهالی به عنوان مردمانی منسجم و متحد در کل منطقه و حتی فراتر از آن شده است. اهالی روستای کیخا از اینکه پروژه‌ی بین‌المللی منارید در روستایی آنها در حال اجراست بسیار خوشنودند و همه تلاششان را جهت حفظ پروژه در روستایشان به کار می‌برند، زیرا اظهار داشتند ما به واسطه پروژه به شهرت بین‌المللی رسیدیم و همه روستاهای اطراف ما را می‌شناسند و کارشناسان داخلی و خارجی زیادی به روستا رفت و آمد می‌کنند، و همچنین سازمان محلی روستای کیخا با دیگر سازمان‌های مربوطه ارتباط تنگاتنگی دارد و این باعث توسعه و پیشرفت فردی و اجتماعی ما شده است.

اثرات اقتصادی و عمران روستایی

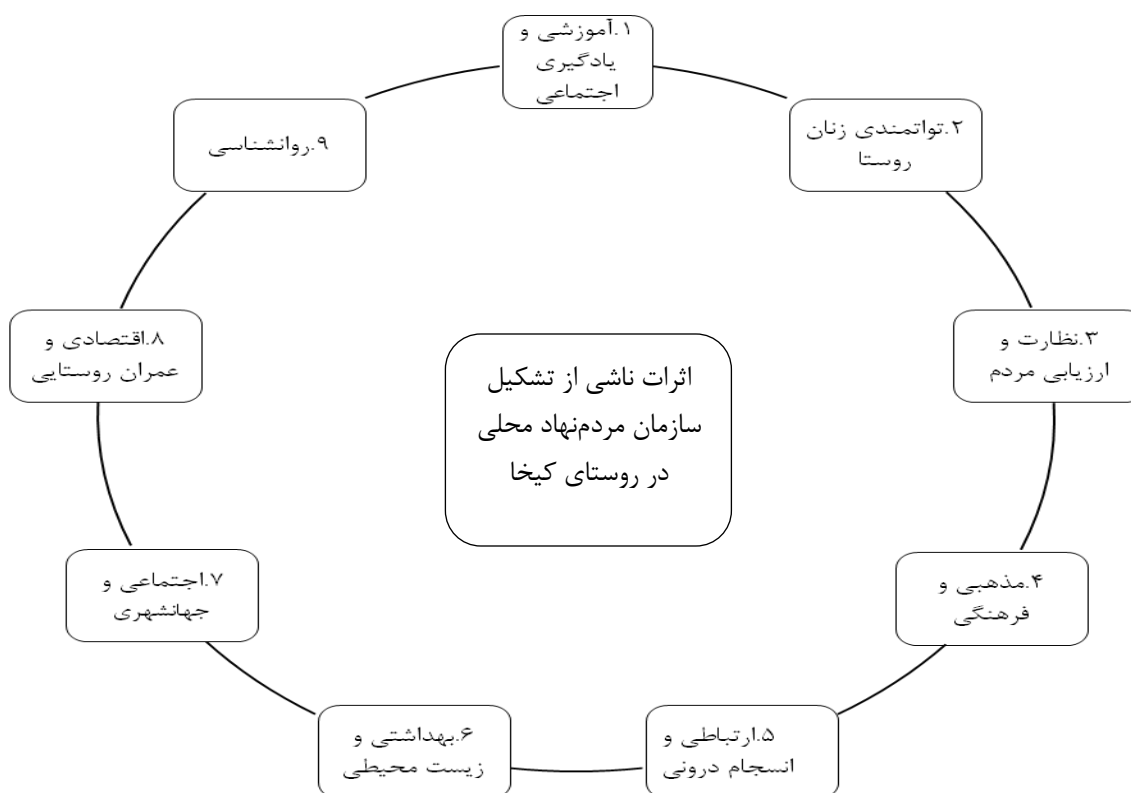
اثرات اقتصادی و عمران روستایی عبارتند از گرایش به مشاغل جدید، خودکفایی، افزایش درآمد، بهبود عمران روستایی و امید به آینده گلخانه. اهالی روستای کیخا بر این باورند که روی هم رفته پیدایش مشاغل جدید در کنار فعالیت‌های دیگر آنها، باعث بهبود سطح زندگی اقتصادی آنها شده است. در نتیجه می‌توان گفت، مردم منطقه ضمن استقبال از هر گونه تغییر و توسعه اقتصادی، خواهان مساعدت و

سرمایه گذاری دولت در اقتصاد بومی خود هستند. آنها اعتقاد دارند که با ایجاد فعالیتهای اقتصاد بومی یا تأسیس صنایع سبک مبتنی بر محصولات بومی منطقه به رشد اقتصادی جامعه‌ی آنها کمک کرد. وجود ده واحد گلخانه در جنوب روستا زمینه اشتغال برخی جوانان روستا در گلخانه‌ها را فراهم آورد.

اثرات روان‌شناسی

در نهایت آخرین اثر، از اثرات تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا، پیامدهای روان‌شناسی بود. از جمله پیامدهای روان‌شناسی تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی عبارتند از افزایش انگیزه، افزایش تعاون، روحیه سخت‌کوشی، افزایش آرزو و انتظارات فرزندان، خودباوری، افزایش حس همدلی، امید به آینده پروژه، رؤیاپردازی، توجه به آینده فرزندان، رهایی از افسردگی، نبود فرهنگ انتقادپذیری و دلسردی و ناامیدی شاخص‌های این پیامد بودند. اهالی معتقدند که سازمان محلی از نظر روان‌شناسی بسیار تأثیرگذار بوده است و انگیزه و آفری را به اهالی جهت انجام فعالیت‌ها داده است و آنها را به این خودباوری رسانده است که می‌توانند از فرش به عرش برسند و از هیچی شروع به حرکت کنند. همچنین باعث ایجاد تغییرات مثبت در آرزوها و انتظارات فرزندان روستایی شده است و دید آنها را نسبت به زندگی و مسأیل پیرامونشان بازتر کرده است. زنان روستای کیخا نسبت به مردان بیشتر بر اثرات روان‌شناسی تأکید داشتند و از این مورد به عنوان پیامد اثرگذار و درونی یاد می‌کنند. زنان معتقدند با تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی زندگی آنها رنگ و لعاب جدیدی به خود گرفته و دیگر به مانند قبل، افسرده و سردرگم نیستند و از این بابت بسیار خرسندند.

نتیجه‌گیری

شکل ۱. بررسی اثرات سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا (یافته‌های محقق)

- تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی باعث ایجاد اثرات مثبت چشمگیر آموزشی و یادگیری بر روی اهالی روستای کیخا شد که از جمله آنها مؤثر بودن فرزندان در انتقال دانش، همفکری جوانان، نقش دانش بومی، روشنگری کارشناسان، اشتراک اطلاعات، کسب تجربه در سفر، ارتباط مردم با مسؤولان و نقش آن در یادگیری، فنون جدید کشت و کار، افزایش رقابت تحصیلی، ارتقای آگاهی ترویجی و قطب علمی بودن سیستان را می‌توان نام برد. تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی به طور خواسته و ناخواسته به واسطه دوره‌های آموزشی، دورهم-نشینی‌ها، جلسات، بازدیدها باعث ارتقای دانش و آگاهی اهالی شده و آنها از این‌که می‌توانند در مقابل دیگران اظهار نظر کنند ابراز خرسندی می‌کردند. کارشناسان پروژه منارید برای افزایش سطح دانش و آگاهی اهالی به برگزار کلاس، کارگاه، بازدید و جلسات غیررسمی برای اهالی روستا پرداختند. آنها فنون و روش جدید کشت کار، پرورش قارچ و تولید ورمی‌کمپوست را به اهالی آموزش دادند. با توجه به نتایج پژوهش، حضور فعال روستاییان در این جلسات و کارگاه‌ها را می‌توان به ارتباط مؤثر مسؤولان با مردم و روحیه‌ی علم‌آموزی خود اهالی نسبت داد.

- تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا برای مردم این منطقه اثرات چشمگیری را به همراه داشته است. که در مجموع منجر به بهبود وضعیت و افزایش سطح زندگی آنها شده است، که عبارتند از اثرات آموزشی و یادگیری، توانمندی زنان، نظارت و ارزیابی مردم، اثرات ارتباطی و انسجام درونی، اثرات بهداشتی و زیست‌محیطی اثرات اجتماعی و جهان‌شهری و اثرات اقتصادی و عمرانی. در روستای کیخا زنان نسبت به مردان از مشارکت بیشتری برخوردارند. بنابراین با افزایش شناخت پتانسیل‌های بالقوه و بالفعل زنان در زمینه فعالیت‌های تولیدی و غیرتولیدی شرایط مطلوبی را برای دیگر خانم‌ها خصوصاً زنان سرپرست خانوار ایجاد می‌گردد (شکل ۱).

- ایجاد فرصت‌های برای افزایش توانایی‌های زنان و مردان در کسب مهارت‌های جدید در جهت بهبود موقعیت زندگی خویش.

- ایجاد راهکارهای در راستای افزایش انگیزه‌ی پسران روستا برای ادامه تحصیلات عالی و خدمت به روستای خود.

- در روستای کیخا سازمان محلی تشکیل شده است و اعضای آن با علاقمندی به کار خود ادامه می‌دهند موفقیت کار این سازمان در آینده قابل پیش بینی است.

پیشنهادها

- به منظور تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد محلی در سایر روستاهای تحت پوشش پروژه منارید، پیشنهاد می‌شود زمینه بازدید اهالی سایر روستاهای محدوده این پروژه از روستای کیخا به منظور افزایش انگیزه و یادگیری فراهم آید.
- بررسی تجارب سازمان‌های مردم‌نهاد محلی در سایر روستاهای تحت پوشش پروژه منارید و مقایسه آن با روستای کیخا نیز حائز اهمیت می‌باشد. در نتیجه پیشنهاد می‌شود تحقیقاتی در این مورد صورت گیرد.
- تحقیق حاضر صرفاً به بررسی اثرات تشکیل سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا پرداخته است و اشاره اندکی به مقایسه نقش زنان و مردان در سازمان مردم‌نهاد محلی در روستای کیخا داشته است. بنابراین پیشنهاد می‌شود تحقیقات آتی این امر را مورد مطالعه قرار دهند.

منابع

- حمیدی، ا. (۱۳۹۱). گزارش پیشرفت پروژه تقویت و انسجام سازمانی به منظور مدیریت یکپارچه منابع طبیعی. سیستان و بلوچستان: مؤسسه توسعه یاران مهر. منتشر نشده.
- رحمتی، م. (۱۳۹۱). *اداره امور سازمان های محلی در ایران*. تهران: انتشارات موسسه کتاب مهربان.
- ریچارد، ب. (۱۳۹۱). *برنامه ریزی استراتژیک در سازمان های دولتی عمومی و غیرانتفاعی*. ترجمه مهدی خادمی. تهران: انتشارات آریانا قلم.
- زاهدی، م. (۱۳۸۸). *نقش سازمان های غیردولتی در توسعه پایدار*. تهران: انتشارات مازیار.
- سرگزی، ح. (۲۰۱۲). گزارش عملکرد پروژه بین المللی منارید در سایت استان سیستان و بلوچستان. زاهدان. چاپ نشده.
- صبحی مقدم، م. (۱۳۹۳). سازمان های مردم نهاد محلی: شرایط، تعاملات و پیامدها (مطالعه موردی: روستای کیخا، شهرستان زابل)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- عبداللهی، ع. (۱۳۸۴). تحلیل مشارکت تشکلهای محلی در برنامه های تسهیل گر پیرامون توسعه پایدار روستایی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- مهدوی امیری، م. (۱۳۸۵). حکومت های محلی و بررسی در قانون انجمن های ایالتی و ولایتی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- یاری، ن. (۱۳۹۲). مدیر کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان سیستان و بلوچستان، گزارش آغاز اجرای پروژه منارید در شهرستان زابل. منتشر نشده.
- ین، ر. (۱۳۷۶). تحقیق موردی. ترجمه علی پارسائیان و محمد اعرابی. تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی.
- Beverland, M., and Lindgreen, A. (۲۰۰۷). Implementing market orientation in industrial firms: A multiple case study. *Industrial Marketing Management*, ۳۶: ۴۳۰-۴۴۲.
- Elsdon K. T., Reynolds J. and Stewart S. (۱۹۹۵). *Voluntary Organisations-Citizenship, Learning and Change*. Leicester, UK: National Institute of Adult Continuing Education (NIACE).
- Green A. and Matthias A. (۱۹۹۷). *Non-Governmental Organisations and Health in Developing Countries*. London and New York.
- Hulme, D. and Edwards M. (۱۹۹۷). *NGOs, State and Donors*. New York, NY and London.
- Nyamugasira, W. (۱۹۹۹). NGOs and Advocacy: How Well are the Poor Represented? In: Eade D., editor. *Development and Social Action*. Oxford, UK..
- Joia, L. (۲۰۰۴). Developing government-to-government enterprises in Brazil: A heuristic model drawn from multiple case studies. *International Journal of Information Management*, ۲۴: ۱۴۷-۱۶۶.
- Offei-Aboagye, E. O. (۱۹۹۸). *Women Groups and Associations as Partners in Small Enterprises Development in Ghana*. Accra, Ghana: National Board for Small Scale Enterprises/Frederich Ebert Stiftung.